

**ІМАГОЛОГІЧНА ВІЗІЯ УКРАЇНИ
У ТВОРЧОСТІ РАУЛЯ ЧІЛАЧАВИ**

У статті досліджується рецепція образу України у творах Рауля Чілачави крізь взаємообумовленість «Свій» – «Інший». Показано, як між-національний діалог реалізується на основі імагологічних образів, які присутні у кожній нації. В даному випадку образ України – як поняття і як літературна тема – стає засобом самовизначення творців. Автор статті розкриває основні аспекти візії України в поезії грузинського письменника.

Ключові слова: етнообраз, ліричний герой, Свій, Інший.

Як галузь літературознавчої компаративістики імагологія визначилася й набула поширення в другій половині ХХ століття. Дмитро Наливайко зазначає: «За своїм характером і структурою вона є галуззю міждисциплінарною, поряд з літературознавцями нею займаються антропологи й етнологи, соціологи й культурологи, історики ментальностей та історики ідей» [7, 91] Проблема рецепції образу Іншого є ключовою проблемою досліджень імагології, що становить дискурс відношень літературних образів Свого та Іншого. Імагологія, оскільки перебуває на помезів'ї наук, оперує методами дослідження як з рецептивної естетики, так і з теорії інтертекстуальності, спрямовує увагу на дискурс, який відбувається між рецепцією Іншого та самоусвідомленням Я. Образ Іншого завжди був у полі зацікавлення письменників, науковців як засіб пізнання не лише того ж Іншого, але як віддзеркалення власного Я в очах Іншого. На основі екстраполяції та конфронтації Я та Інший/Чужий створювалася відповідна міфологічна картина світу. Інший розрізняється за «правом крові» та «правом ґрунту» [5, 123].

Міжнародний діалог реалізується на основі імагологічних образів, які присутні у кожній нації, при цьому слід пам'ятати, що «імагологічний образ Іншого є феноменом культури, що корелятивно репрезентує Іншого в певній культурі, образом, що ввійшов у простір тієї культури тією чи іншою мірою зберігаючи автохтонний зміст і культуру» [8, 37] На думку В. Орехова, національні літератури «можуть не лише захищати та коректувати імідж свого етносу у сприйнятті інших народів, але й створювати раціональні моделі взаємосприйняття та співіснування націй» [9, 10]. Отже, сприйняття Іншого в культурному дискурсі нації відображається у літературному тексті.

Літературний текст стає джерелом імагологічних досліджень, оскільки формує певний культурний код сприйняття як Іншого, так і Свого.

Українська культура є відкритою для Іншого, Інший не мислиться як Чужий, який підлягає підпорядкуванню. Дослідження рецепції України митцями інших країн має широке поле для дослідження культурних взаємин між народами. Україна – як поняття і як літературна тема – стає засобом самовизначення творців. **Актуальність** дослідження образу України в поезії Р. Чілачави як літературної репрезентації інших національних культур визначається зосередженням на актуальних для сучасного суспільства проблемах національної і культурної ідентичності. Оскільки, на широкому тлі грузинсько-українських культурних і, передусім, літературних зв'язків упродовж XIX–XX ст. спільним ґрунтом є саме образ і концепція України між обома культурами

Об'єктом дослідження є творчий здобуток Рауля Чілачави, **предметом дослідження** – рецептивно-вербальний образ Іншого.

Р. Чілачава відкритий на культуру Іншого. Цьому сприяло його становище, як грузинського поета, котрий живе на Україні. Відкритість на українську культуру спостерігаємо ще з раннього віку. Ще малим хлопчиськом, часто чув старослов'янську мову (котра, як відомо має багато спільного з українською). «Нерідко слухав службу дідуся, а він був священником, коли той хрестив російських та українських діточок, яких приводили батьки, що працювали на чайних плантаціях» [1, 10]. Припускаємо, що й чув деякі історії, котрі розказували заробітчани про свій рідний край. Як підтвердження читаємо вірш «Іван і Наталка». Ці імена побутують в українському народі. Сам автор говорить, що в шкільні роки він зустрівся з українцями, котрі на своїй садибі побудували українську хату з червоними півнями. Вони були не тільки сторожами, а й піклувалися дуже про грузинських дітлахів: «*Іван і Наталка мене зустрічають. І школа... і стежка... і сосен мовчання... І я уповільнюю крок... Дитинство моє повернулось, як диво [14, 54].*» («Іван та Наталка», переклад В. Герасим'юка).

У процесі творчого шляху звертається Р. Чілачава до образу України, багатолікого, але завжди глибинного та оповитого любов'ю, шаною, повагою. Одним з аспектів візії України є маркер сакральної землі. Вона для поета – берегиня знаків та символів усіх цивілізацій. Відбувається сакралізація української землі та переосмислення культурних кодів, які вона зберігає та за допомогою яких промовляє до поколінь. Отож упроваджується новий маркер на означення Іншого, а саме – територія, земля, що є основою для розрізнення Свого та Іншого. «*Маєш вітчизну – значить, ти маєш Землю і сонце... [14, 14]*». («Маєш вітчизну – значить, ти маєш...»), переклад В. Герасим'юк).

Своєрідним центром, з якого поет оглядає Україну, є Полісся, що постає особливим топосом, простором, у якому для ліричного героя акумулюється вся Україна. Воно зображене як багатостраждальна земля, доля якої не байдужа поетові. Її біль стає його болем, її страждання – його страждання: *«Хоронять землю... Бачиш, вкривають землю покійну – землею живою! (Хто, окрім неба, помітив малість планети нашої голубої?) Хто пожалів оцю землю смертну, Яку вважали безсмертною досі?..»* [12, 123] («Похорон землі», переклав М. Карпенко).

Особливої уваги в контексті рецепції України у поезії заслуговує, на нашу думку, образ *Чорнобиля*. Відомо, що у поезії, яка стала естетичною реакцією на події 26 квітня 1986 року, «наслідком [...] осмислення образу Чорнобиля є різновекторність стимульованих ним асоціацій (*Чорнобиль – аварія, Чорнобиль – зона, Чорнобиль – біль, лихо, трагедія, Чорнобиль – хвороба, смерть, Чорнобиль – Україна* тощо) та строкатість поетичного словника, задіюваного для вербалізації відповідних асоціацій» [10, 46–47]. Асоціативно-образний зв'язок *Чорнобиль — Україна* важливий оскільки він відбиває новий тип глобального суспільного мислення: світова громадськість назву держави *Україна* головним чином співвідносила із сумнозвісними чорнобильськими подіями. Тобто у певному сенсі *Чорнобиль* став своєрідним мірилом долі України та її народу. У мові художньої літератури це знайшло вияв у тому, що образи *України* та *Чорнобиля* становлять певне семантичне ціле: В. Яворівський «Марія з полином у кінці століття», Ю. Щербак документальна повість «Чорнобиль», Д. Павличко поезія «Листок», Б. Олійник поема «Сім», М. Луків поема «Біль і пам'ять», М. Сингаївський «Обпалена мужність», Л. Горлач поема «Зона», С. Йовенко поема «Вибух», І. Драч «Чорнобильська мадонна». Тож, можемо твердити про вплив на імагологічну рецепцію України Чілачави творчості даних авторів, з творчістю яких грузинський письменник був знайомий.

Долю окремого народу, що пережив Чорнобильську трагедію, Р. Чілачава переживає у віршах, «Кого скосить серп місяця?», «Останній монолог кінорежисера Володимира Шевченка, котрий зняв документальний фільм «Чорнобиль: хроніка тяжких тижнів», «Зона любові», «Похорон землі», «Квітнева ніч 1986 року», «Місто на замку», «Думки вголос грузинського добровольця, коли біля реактора йому раптом згадався Важа Пшавела», «Древлянська Ярославна з немовлям».

Для змалювання образу зони поет використовує прийом контрастування, шляхом зіставлення природних явищ та ознак людського життя: *«Увечері до власної оселі Не поспішає жоден тут ходок. З очницями порожніми дома Давним-давно без сну стоять самотні... Бліда веселка, втративши опору,*

Гойдається весь час туди-сюди. [12, 121] («Місто на замку», переклав Борщевський С.).

Іншим показовим напрямком семантичного розвитку образу *Чорнобиля* є його асоціативне співвіднесення з експресемами типу *біль, горе, лихо, біда, трагедія* тощо. Очевидно, найпоказовішою формою його поетичної реалізації є трансформовані епітетні формули: *чорнобильські лелеки, полинова кров, радіо-активна плівка, похоронний ритм, стражденні діти, ядерний танок, чорні дні*.

«Скорботним реквіємом» назвав дану поему К. Гашицький наголосивши, що «на поетичному процесі «Чорнобиль» Р. Чілачава був би одним із найпалкіших «свідків звинувачень» [3, 10]. Ліричний герой переповнений почуттям розгубленості та безпорадності. І не дивно, оскільки саме такі настанови панували у суспільстві у постчорнобильський період, коли люди опинилися сам-на-сам з трагедією: «Кого втішати? Кому потрібний? Чи втішне слово тепер щось важить?» [12, 139]

Але автор вірить у безсмертя українського народу: «*Ярославно! Рай тобі судився. Твій Едем постане з віків. Атомному Іроду не знищить Гени українських козаків*». [12, 143] («Древлянська Ярославна з немовлям», переклав Б. Чіп).

Рауль Чілачава – поет, який живе одним життям зі своїм ліричним героєм. Хоч він і не є прямим його відображенням, але відповідає ідеалові поета. Він, як і ліричний герой «Чорнобильської мадонни» Драча, суголосні в думці, що кожен несе відповідальність за те, що відбувається у суспільстві, але поет є відповідальним більшою мірою, бо він – носій істини, він – совість народу, тому сам вирушає на допомогу тим, хто в зоні: «*Чужого горя завтра буде стільки, Що серце закричить... Воно вбира І стука, стука, стука – НЕ ЧУЖЕ! Бо хто назве «чужим» – не вбереже Ім'я людини... Вибираю стійкість, Кажу собі, для себе, не комусь: «Я їду, якщо навіть не вернусь!»*» [12, 132] («Древлянська Ярославна з немовлям», переклав Б. Чіп).

Торкається автор і проблеми дитинства і материнства. Поет шкодує, що «*батьківська любов не може захистити дітей від отрути у повітрі, воді і плодах земних*»[6]. Пізнавши сам біль від втрати дитини, поет хоче застерегти від лиха інших: «*А ті роки, що не прожив мій син (По волі бога, долі чи людини), Додай стражденним дітям всім... УСІМ!*» [12, 145] («Древлянська Ярославна з немовлям», переклав Б. Чіп).

Образ Чорнобильської трагедії для поета став одним із елементів у процесі залучення індивіду до етнічної культури, через зв'язок Свій – Інший, тобто інкультурації.

Однак, Полісся – це не лише край смутку і жалю. Це «канівські кручі», «дніпрові береги», «бори зелені», «чорниці з Лебедівки», «Дніпро, Софія,

Київ», Лавра, «що сяє щедротами сонячних фарб». Особливої чарівності і переконливості віршам Чілачави надає ширий, захоплений тон, з яким поет описує природу, людські взаємини, його віршам властива природність звучання, простота, милозвучність:

შორენკეცებით, ფილაქნებით ბზინავს პოდოლი
აიკრა უკვე სექტემბერმაც გულა–ნაზადი
ჩავგრებვივარ ბუნების წიგნს ვით კარაბადინს
სად თითო ბედად იკითხება თითო ფოთოლი [17, 165]
*Відвересніло птаство на Подолі,
А червінь черепиць – як прапори!
О цій порі природу уподобай
І голову до неї прихили –
Вона віддячить вицим розумінням... [12, 101]*
(«Час листопаду», переклав Б. Нечерда)

Імагологічна візія України розкривається автором через історію української держави, що має глибокі і давні традиції. У поезіях «Кримський сонет», «Руїни „Вервольфа» у Вінниці», «В Каневі» та ін., перед нами постають і кримські війни, і руїни фортець, вожді: «*Древній град на Дніпровій брові крем'яній Він своє не забувши начало, Пам'ята половецькі набіги нічні... І не спить Ярослав: хрест заморський на нім, Під рукою – це юна держава*» [12, 100]. («Київ», переклав Б. Чіп).

Оптимістична, життєстверджуюча поезія, перейнята щирим сприйняттям дійсності, а водночас реалістична за своїм характером. Р. Чілачави зосереджується на історичному минулому українців, на витоках їхньої державності та розкриває невідомі сторінки історії українця як Іншого для грузинського суспільства. Ліричний герой висловлює думку, що давня слава української землі допоможе ній вийти з неволі. «*Неначе з мундира зірвані фальшиві медалі, Уламки стін товстелезних, розкидані якнайдалі. А в ямі тій, де ховався колись, Шикльгруббер Нині тільки й зосталось, що сміття зітлілого купу*» [14, 58]. («Руїни «Вервольфа» у Вінниці», переклала С. Жолоб).

Р. Чілачави приділяє особливу увагу тому, що знання історії Іншого відкриває нові горизонти для розуміння Його відмінності та для сприйняття Його як Іншого. «*І кожен звук увиходить у мене, Мов джерело найчистішого світла, Та поки не стану тут аборигеном, І неба й землі цієї – не зрозуміти*» [15, 62]. («Ранок над Київською Софією», переклав В. Житник).

Тому, щоб краще осмислити сучасність, поет досконало вчив не лише українську мову, а й історію: «Знаю я мову твою, і сучасне твоє, і минуле – незабутнє твоє Берестечко... Богдана...» [14, 44]. Багаторічна праця над собою принесла свої плоди і можливість вдало оперувати своїми знаннями «як

гнучким знаряддям вияву глибоких почуттів і думок» [3, 6] при написанні віршів.

Образ України, на нашу думку, автор не розглядає у вузьких рамках власне «малої батьківщини». Навпаки, Україна у Чілачави позиціонується насамперед як Інша батьківщина – духовна, з багатою культурою, історією

та особистостями, які формують обличчя її історії. Та є серед українців постаті, велич яких не може поміститись у рамки національного буття — постаті світового, планетарного масштабу, що є скарбом усієї людської цивілізації. Саме таким постає перед нами Тарас Шевченко. «Якщо у вічності є дух, то цей дух – Шевченко, – пише С. Брижицька» [2]. Вагомий вплив на рецепцію України та загальне історіософське розуміння українськості мала саме творчість Тараса Шевченка. У поезії Р. Чілачави Україна – це насамперед Батьківщина Кобзаря, котрий за його ж словами, «сприймається як символ країни, народу» [11, 5]. «*Є в Києві кілька будинків, в яких колись мешкав Шевченко. І жодного дому немає ніде, Який би належав Шевченку. Та є величезна країна, Що вічно належить Шевченку.*» [14, 46] (Є в Києві кілька будинків, переклав П. Засенко).

Як бачимо, автор має нахил до афористичного мислення, і дуже шкода, що він замало використовує його в своїх віршах. Цей вірш-мініатюра констатує, що Тарас Шевченко – коріння українського родового дерева. У даному вірші шляхом поетичного осягнення значення великої людини для нації в цілому та кожного зокрема висвітлюється образ Т. Шевченка. Така тенденція наявна в багатьох творах українських письменників і свідчить, за словами О. Гончара, про «культ, на якому тримається життя, завдяки якому і в безкрилих виростають крила» [4, 5]. Український народ просто не існує без Кобзаря. У ньому – уся його історія, усе буття, усі мрії. Тобто, Україна – це Шевченко, Шевченко – це Україна: «*Той, хто всевишньо для Вкраїни піднявся, – Благословен хай буде вустами грузина. Серце моє тебе полюбило, як твій народ і Поета народу*» [14, 133]. («Незвична справді сьогодні днина», переклав М. Карпенко).

Образ Тараса Шевченка у творах Р. Чілачави постає як символ української державності, української нації, національної єдності українців, символ надії та долі українського народу.

Постає питання: хто ж є насправді Рауль Чілачава, грузин чи українець? Читаючи вірші спостерігаємо, що автор відчуває себе «розірваним» між двома батьківщинами і обох намагався примирити у своєму серці. Автор намагався примирити у собі обидві душі двох націй: «*Зухвальство це, звичайно, не ховаю, Що я пишу сонет по-українськи, Бо мову іншу вчив я із колиски, До іншого звакав я короваю*» [13, 51]. («Первоцвіт любові»).

Його ліричного героя полонить краса нового буття, романтика сучасності. Труднощі, що виникають в процесі пізнання Іншого – мізерні, оскільки бажання, жага чогось нового – велике і непереборне. «*Немов би до вуст коханої, звикав я до вулиць Києва. Кожна – узір душі. І множились мої враження, частішали відображення... а на столі – борці*». [14, 55] («Немовби до вуст коханої»), переклав В. Герасимюк).

Для автора Інше приносить задоволення, кохання та самореалізацію. Відсутність цього Іншого – справжня трагедія. «*І раніш чи пізніше... підняв би в Анаклії якір корабля, я здолав би всі шторми і всі незгоди... і вдруге б для себе відкрив Україну...*» [14, 156] («Кохана»), переклав Р. Лубківський).

Він гордий з того, що Україна не виявилась чужою для нього, грузинського поета, радіє, що на українській землі він відчув тепло дружби, про що він пише у вірші «Україні»: «*Про твої гони широкі, мої сніжно-білі вершини, про чарівливу кохану і про генацвале. Я їх зріднив, наче ниву і серце зернини, я їх злюбив, щоб колосся зросло небувале*» [14, 44].

Увійшовши в інше середовище, іншу культуру поет ані на хвилину не забуває про те, сином якої землі він є, чії джерела наснажують його душу. Саме тому йому «щемить, як вина, любов до Грузії світлої», бо «вона, як мати на світі цім, – найкраща, тому що – одна» [14, 55].

Україна постає як батьківщина за вибором. Саме тут він зустрів свою майбутню дружину і створив українсько-грузинську родину. Трепетно і пристрасно змальовує поет свою кохану. Вона для нього розцвітає весною і розпогоджується небом, зігріти здатна «навіть сонце охололе», а сміх її «немов бальзам». Саме вона надихнула поета на створення неперевершених творів: «Кохана», «Запрошення на вальс», «У нас усе одне...», в яких образ коханої переплітається з образом України.

Найвибагливіший читач знайде у поезіях Рауля Чілачави віддушину, адже їх головним мотивом є любов у всіх її проявах. А поряд із любов'ю до Грузії й любов до України – особливо: «*Так і живу – рознуртований шалом любові, в спільнім бутті і в братерськім високім привіті. Грузія й ти у мому з'єднались слові – й буде отак, доки житиму я в білім світі*» [14, 44].

І, зрештою, остаточно цю проблему поєднання Своєї та Іншої вітчизни розв'язує поезія «Український сон». Поетові ніби приснився сон, в якому він, «немов козак Мамай, грав на бандурі вміло», а неподалік вірний кінь слухав ту давню думу. І ось заключні рядки: «*Був українець я в тім сні, Насправді ж був грузином*» [13, 39].

Поет переконаний, що батьківська земля – найрідніша, однак українська земля дала йому багато любові й наснаги, обдарувала вірними друзями й побратими, родиною, що завжди є опорою, щедрими на тепле слово

колегами та повагою тих, хто приймає його як брата в далекій для грузинської рідні Україні. І поет був щасливий, бо не обрав той шлях, який можна назвати хибним: *«Я йшов до тебе, Україно мила, крізь чорну ніч, Гурамішвілі плачі, і в серці ніс поклін з Кавказьких гір. О щастя це! Мене ти зрозуміла»*.

У рецепції Рауля Чілачави етнообраз України розгортається в актуальній дискурсі реальної дійсності. Обираючи Україну за духовну батьківщину, поет намагався умиритворити у душі ліричного героя дві культури, дві батьківщини, Свого та Іншого, при цьому українця як Іншого він часто в пошуках внутрішньої рівноваги обирав за Свого.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко С. Ностальгія по письменському братству. // Киевские ведомости. – 1 ноябрь. 2001г. – С.10.
2. Брижицька С. Якщо у вічності є дух, то цей дух – Шевченко, <http://shevchenko-museum.com.ua/default/blog/view/327/blog/1/%C2%ABYA%kshcho-u-v%D1%96chnost%D1%96-ie-duh-to-tsey-duh-%E2%80%93-Shevchenko!%C2%BB>
3. Гашицький К. Шляхи Рауля Чілачави. / К. Гашицький – К., 1998., – С. 10.
4. Гнатюк Н. Голос душі Олеса Гончара. / Н. Гнатюк // Слово Просвіти. – 2008. – 6-12 березня. – С. 5.
5. Кристева Ю. Самі собі чужі -пер. Борисюк З. / Ю. Кристева – К., Основи, 2004 – с.262.
6. Мельничук І. В. Чорнобильський дискурс у поетичному просторі Ганни Чубач // <http://centrumpl.in.ua/forum/7-20-1>
7. Наливайко Д. Літературна імагологія: предмет і стратегія – с.91-103 // Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. – Київ: Києво-Могилянська академія, 2006 – с. 347.
8. Наливайко Д. Компаративістика в системі літературознавчих дисциплін / Компаративістика й історія літератури / Наливайко Д. – Х.: Акта, 2007. – 426с
9. Орехов В. Предисловие / Русская литература и национальный имидж. Имагологический дискурс в русско-французском литературном диалоге первой половины Х Хв. / Орехов В. – Симферополь: Антиква, 2006 – с.10.
10. Сюта Г. М. Чорнобиль – константа української мовно-поетичної свідомості / Г. М. Сюта // Мовознавство. – 2007. – № 4–5. –С. 44–49.
11. Тарас Шевченко Думи мої... /українською та грузинською мовами, переклад Р. Чілачави/ – 1987. – С. 5.
12. Чілачава Р. Два голоси: Поезії. Автор. пер. з груз. / Чілачава Р. – К.: Молодь, 1990. – С. 123.

13. Чілачава Р. Ш. Дві столиці. / Чілачава Р. – К., 2002. – С. 36.
14. Чілачава Р. Причетність: Поезії. Автор. пер. з груз. / Чілачава Р. – К.: «Радянський письменник», 1986. – С. 14.
15. Чілачава Р. Саповнела – квітка щастя. Поезії. Авторизований переклад. / Чілачава Р. – К., 1972. – С.22. – 62с.
16. Чілачава Р. Ш. Український сон. / Чілачава Р. – К., 1994. – С. 3.
17. რაულ ჩილაჩავა მონბაბრი. – ჯიჯი, 1991. – 392გ.

Дынь О. В., филолог I категории
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченка

ИМАГОЛОГИЧЕСКАЯ ВИЗИЯ УКРАИНЫ В ТВОРЧЕСТВЕ РАУЛЯ ЧИЛАЧАВЫ

В статье исследуется рецепция образа Украины в произведениях Рауля Чилачава через взаимосвязь «Свой» – «Другой». Показано, как межнациональный диалог реализуется на основе имагологических образов, присущих каждой нации. В нашем случае это образ Украины – как понятие и как литературная тема – ставит способ самоопределения творческих личностей. Автор статьи раскрывает основные аспекты визииз Украины в поэзии грузинского писателя.

Ключевые слова: этнообраз, лирический герой, Свой, Другой.

Dyn O. V., I Category philologist
Philology Institute of Taras Shevchenko Kiev national university of Ukraine

IMAGOLOGICAL VISION OF UKRAINE IN RAUL CHILACHAVAS CREATIVITY

The author of this article analyzed R. Chilachavas poetry and defined sensation features of image of Ukraine trough the connectivity «Outher» – «Anouther». It's shown how inter-ethnic dialogue is implemented with a help of imagological images that are present in every nation. In this case, Ukraine – as a concept and as a literary theme – becomes a means of self-creators. The article focuses on the main aspects vision Ukraine in Georgian poetry writer.

Key words: ethnic symbol, lyrical hero, «Outher», «Anouther».